

ماندگاری با

تجربه‌نگاری

دکتر محمد نیرو

معلم ریاضی و عضو هیئت علمی

دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

غالباً به ورطه فراموشی سپرده می‌شوند و قابل دسترسی و استفاده نیستند. در حالی که می‌توان با بهره‌جویی از تجربه‌نگاری، ضمن بی‌نیازی از بازانجام ناکامی‌ها، بر قلمرو روش‌ها و الگوهای مؤثر در جریان آموزش افزود و با کمترین هزینه و آزمون و خطا مسیر رسالت و اثربخشی خود و یادگیری لذت‌بخش فراگیرندگان را هموارتر کرد.

تجربه‌نگاری، به‌ویژه اگر در قالب خاطرات صورت پذیرد، شیرینی و باور دیگری را بارور می‌کند. نمونه این کار را می‌توان در کتاب آقامعلم^۴ نوشته فرانک مک‌گورت مشاهده کرد. او که یک معلم معمولی و ناآشنای ایرلندی‌تبار بود، پس از ثبت تجربه‌های معلمی خویش، نه تنها پر فروش‌ترین کتاب وقت ایالات متحده را رقم زد و خود را نام‌آشنا و شهره ساخت، بلکه در مدیریت دانش^۵ نقشی ایفا کرد. نگارنده، این کتاب را پیش‌تر در شماره هشتم رشد معلم سال ۱۳۹۱ معرفی کرد. رمزینه آن در مقابل آمده است.

از آن پس من نیز تجربه‌های معلمی خود را در وب‌نوشت «یادداشت‌های آقامعلم» درج کردم. این تجربه چهارده پیامد ضمنی به دنبال داشت: شناخت برنامه درسی پنهان کلاس؛ بهبود مستمر و خودارزیابی، تولید دانش کاربردی و بومی؛ گفتمان هم‌رسانی تجربه‌ها؛ گسترش فضای ارتباطی معلم؛ دریافت بازخورد اثربخش؛

پویایی نوآورانه معلم؛ رصد بیرونی جریان کلاس؛ الگوگیری معلمان تازه‌کار؛ مهارت‌افزایی نگرستن و نگاشتن؛ پیوند هم‌افزای تعلیم و تألیف؛ افزایش انگیزه آموزشی؛ رفع خشکی و تلخی کلاس و بالاخره شناخت و هم‌سویی بیشتر دانش‌آموزان و معلم. شرح این

آغاز دهه هفتاد، وقتی برای نخستین بار به‌عنوان معلم سر کلاس درس حاضر شدم، یکی از دبیران مورد علاقه و اثرگذار دوران تحصیلم که انگیزه معلمی را در من شعله‌ور کرده بود گفت: «نیرو! معلمی نود درصد تجربه است و ده درصد سواد». به هر روی، دانش و تجربه مکمل یکدیگرند. مثل این دو، مثل دو پا برای حرکت آدمی است. به یکی تکیه می‌کنیم و دیگری را پیش می‌بریم و در گام بعدی، با اتکا به دیگری، پای عقب‌مانده را به جلو سوق می‌دهیم. به تجربه تکیه و دانش (نظریه) را ایجاد می‌کنیم و به دانش تکیه و تجربه را تفسیر می‌کنیم.

در این میان، معلمی خاستگاه تجربه‌های سرشار و گوناگونی است که هر کدام می‌تواند واجد آثار پیش‌برنده یا بازدارنده درخور توجهی باشد؛ تجربه‌هایی که لزوماً نه مسبوق به سابقه معلم هستند و نه مندرج در کتاب، ولی می‌توانند رافع نیاز معلمان تازه‌کار و عامل بهره‌وری بیشتر معلمان کهنه‌کار باشند. به‌ویژه که معلم هر سال با دانش‌آموزان، کلاس‌ها و موضوعاتی کاملاً متفاوت مواجه است. معلم در این شرایط برای اداره کلاس و تحقق اهداف آموزشی خویش نمی‌تواند تنها به دانش صریح^۱ مندرج در کتاب‌ها اکتفا کند، چراکه آن را پاسخگوی موقعیت‌های ناخواسته و بی‌شمار پیش رویش نمی‌یابد، بلکه به گستره‌ای از دانش نیازمند است که آن را به‌طور ضمنی^۲ دریافته است؛ دانشی که در پی تجربه‌های شخصی پدیدار شده و به آسانی تن به نمایش و بیان صریح نمی‌دهد. از این رو، شاهدیم که علاوه بر برنامه‌های درسی رسمی یا آشکار، برنامه درسی پنهان^۳ یا همان تجربه‌های قصدنشده در دایره امور کلاس قرار می‌گیرند.

این تجربه‌های گران‌سنگ که به بهای عمر گرانبار معلم و دانش‌آموزان پدید می‌آیند، در سینه و خاطر ایشان هستند که

برای معرفی کتاب آقامعلم تصویر را پویش کنید

که هم امکان ذخیره صدا و تصویر دارند و هم می‌توانند صدای فرد را به نوشته تبدیل کنند، انجام این امر را آسان و سریع می‌کند. با یادسپاری رخدادهای هر کلاس یا درج کلیدواژه‌های مرتبط، می‌توانید در شبکه‌های اجتماعی یا وب‌نوشت یا دیگر سایت‌های میزبان، تجربه‌های کلاس خود را روایت کنید و به اشتراک بگذارید. ضمن آنکه می‌توانید با بازخوردهای مخاطبان، اعم از دانش‌آموزان یا خوانندگان، بر غنای آن بیفزایید و به مرور از توصیف به تفسیر و تحلیل و حتی پژوهش‌های کیفی^۷ سوق پیدا کنید.

کلام آخر

تجربه‌نگاری موجب نشر و نقد تجربه‌ها می‌شود و به‌ویژه اگر با شایستگی و خیرخواهی همراه باشد، ماندگاری تجربه و تجربه‌گر و بهره‌های سرشاری برای رشد حرفه‌ای او و بهبود نظام آموزشی کشور به دنبال خواهد داشت. طبیعی است، انجام هر کار جدیدی دشوار می‌نماید و دلایل گوناگونی برای پرهیز از آن تداعی و بیان می‌شوند. لیکن شروع و انجام مستمر این کار شور و انگیزه‌های درونی و بیرونی در فرد ایجاد می‌کند و می‌تواند نقطه عطفی در مسیر معلمی او شود. به هر روی، کم‌رنگ‌ترین جوهرها از قوی‌ترین حافظه‌ها ماندگارترند.

پی‌نوشت‌ها

1. Explicit Knowledge
2. Tacit Knowledge
3. Hidden Curriculum
4. Teacher man
5. Knowledge management
6. <https://www.aparat.com/v/XMIjkk>
7. Quality research

تجربه‌ها در «یادداشت بنویس، آقاعلم!» در شماره ۸ سال ۱۳۹۵ رشد مدرسه فردا به رمزینۀ مقابل آمده است.

از آن پس تاکنون نیز بهره‌های ناخواسته و ارزنده‌ای، افزون بر موارد مزبور، کسب کرده‌ام. نخستین بهره آن ایجاد ارتباط گسترده‌تر با معلمان و مدیران مناطق گوناگون کشور بود که عرصه امکان بیشتری را برای انتقال تجربه‌ها در نشست‌هایی به شکل سخنرانی و کارگاه فراهم کرد. این موضوع جدا از افزایش فرصت‌های کاری و درآمدی، احساس مفیدبودن و عزت‌نفس ویژه‌ای به دنبال داشت. اغلب محتوای این نشست‌ها بر تجربه‌های زیسته مستند و نگاه‌شسته مبتنی بود و پس از تحلیل کیفی و آرایش آن‌ها، دلالت‌هایی کاربردی ایجاد می‌کرد که بر

برای مشاهده تجربه‌ها تصویر را پویش کنید

ارزش آن‌ها می‌افزود. بازخوردهای رضایتمندانه نسبت به تغییرات برخاسته از این ارائه‌ها، به حس خوب و شناخت مضاعف‌گوینده و تقاضای فزاینده منجر می‌شد که بهره‌های گسترده‌تر، از جمله یادداشت‌های متعدد در نشریات را به ارمغان داشت. گفتنی است، بخش عمده داده‌های کیفی رساله دکترای نگارنده نیز از همین تجربه‌نگاری‌ها برخاسته است. شرح این مطلب در سخنرانی تقریباً

برای مشاهده فیلم همایش تصویر را پویش کنید

کوتاه نگارنده در یکی از همایش‌های ارائه تجربه معلمان بیان شد. دیدن فیلم آن با استفاده از رمزینۀ مقابل در تبیین و انگیزه‌بخشی این موضوع مؤثر است.

امروزه تجربه‌نگاری و همچنین مستندسازی، جدا از ضرورت آن، به‌سهولت قابل انجام است. وجود گوشی‌های هوشمند